

POTRESNA OBNOVA ARHITEKTURNIH SPOMENIKOV — I

Peter Fister*

Dileme

Ob postavljenem vprašanju o popotresni obnovi arhitekturnih spomenikov bi si morali najprej sami sebi pojasniti osnovno zmoto: popotresna obnova ni nikakršna zaščita spomenikov, ampak le poskus popraviti grehe preteklosti. Arhitekturne spomenike bi morali že pred potresi pripraviti nanje, ne pa šele potem, ko v naravni katastrofi izgubijo dobršen del vrednosti! Za to trditev je mogoče zbrati poljubno število ne le prepričljivih dokazov, ampak tudi množico takih primerov, ob katerih smo že ali pa še bomo izgubili najdragocenejše dele naše kulturne dediščine. Zato se danes, ko se gornje trditve zavedamo, postavlja cel niz dilem pa tudi možnosti. Osnovna vprašanja so naslednja:

- Kakšne so izkušnje iz preteklosti o popotresni obnovi (pomembnih) stavb, ki kategorije »spomenikov« še niso bile uveljavljene?
- Katere so spomeniško varstvene, tehnološke in objektivne (s strani uporabnika...) dileme in zahteve v pred- ali popotresni obnovi spomenikov?
- Kako uveljaviti predhodno zaščito, sanacijo in ustrezno prenovu, da bi preprečili poškodbe spomenikov v primeru potresa?

Izhajati moramo seveda iz poznavanja osnovnih vrednot arhitekturnih spomenikov, za katere moremo reči, da se še vedno vsaj deloma spreminjajo in dopolnjujejo, saj se razvija tudi teorija, obenem pa priznati, da večina praktikov in strokovnjakov, ki naj bi se danes spopadli s tem problemom, v tej smeri ali ni bila nikdar izobraževana ali pa premalo pozna njegove specifičnosti. To velja za vse strani. Če pregledamo strokovne članke, ki jih objavljajo varstveniki, vidimo, da se razen tako redkih izjem, da se jih sploh ne spleča navajati, doslej še nihče ni posvečal tehnološkim vidikom popotresne obnove ali protipotresne zaščite. (1) Na drugi strani smo le ob posebnih priložnostih (neposredno ob potresih, na posebnih simpozijih...) lahko srečali strokovnjake tehnologe, ki so se skušali približati navedenim problemom, saj je večina naporov usmerjena le v reševanje splošne arhitekture, ki seveda ne postavlja takih posebnih pogojev kot spomeniki arhitekture.

Iz neposrednih izkušenj po potresih na Kozjanskem, Tolminskem in v Črni gori, iz nekaterih grenkih izkušenj, kakršna je bila na primer Breginj, in iz dolgoletnega dela, katerega cilj je bil varovati in obnavljati stavbno dediščino, je zrastle spoznanje, da je treba dosedanjim specialističnim merilom varovanja umetnostnozgodovinskih vrednot arhitekturnih spomenikov in tehnicističnega gledanja na sodobne možnosti za konsolidacijo stavb pred ali po potresni nevarnosti, dodati skupna izhodišča. Le tako bo mogoče rešiti kvalitetno stavbno dediščino in le tako bo mo-

goče usposobiti ali vsaj specializirati nujno potrebne strokovnjake vseh vrst, obenem pa preprečiti, da bi z neustreznimi in nestrokovnimi posegi spomenikom odvzeli njihove resnične vrednote (2). Čeprav morda ni mogoče na kratko predstaviti vseh dilem, zahtev in problemov, naj bi v kratki seriji člankov le skušali odgovoriti na tri osnovna zgoraj postavljena vprašanja. Bolj v pričakovanju dopolnjevanja, morda tudi diskusije, bi lahko tudi tak način vseeno nekaj prispeval k reševanju danes kar močno poudarjenega problema. To bodo seveda pogledi, kakršne ustvarja po eni strani neposredno, praktično delo v okvirih popotresnih obnov in uvajanja predpotresne zaščite na stavbni dediščini, po drugi pa spoznanja, ki izhajajo iz skoraj dvajsetletnega teoretičnega dela v tej problematiki (3).

Večkrat bomo še morali zapisati osnovno trditev, da načrtovanje in še manj izvedba niti popotresne obnove niti predpotresne zaščite nista mogoča brez dobrega poznavanja zakonitosti nekdanje gradnje, naj bo z oblikovno-arhitektonskega ali gradbeno-tehnološkega pogleda (4). Ker bi bila razlaga vseh teh sestavin preobširna, najdemo pa jo lahko tudi v številnih publikacijah, bi se na tem mestu omejili na spoznavanje načinov, ki so jih v preteklosti uporabili v popotresnih obnovah. Vprašanje, na katerega naj bi ob tem odgovorili, je naslednje:

Ali je mogoče povsem gradbeno-tehnične sestavine, ki jih stavbam dodajamo za njihovo obnovo ali ojačitev, postaviti in oblikovati tako, da postanejo sestavni deli arhitekturnih kvalitet ali pa je to morda povsem ločen del arhitekture?

Protipotresna obnova in gradnja od srednjega veka do 19. stoletja

Če hočemo razumeti, kako so v preteklih stoletjih uspevali obnoviti ali predhodno utrditi stavbe, ne da bi hkrati izgubili njihovo identiteto, moramo najprej ugotoviti dvoje dejstev. Prvič, potresi so se v našem delu sveta pojavljali sicer občasno, a z razmeroma dolgimi vmesnimi presledki. Drugič, v preteklosti so se lotevali takih del navadno v nekom obdobju po ciklu potresov, vendar za utrjevanje ali obnovo navadno niso uporabljali posebnih novih oblik, ampak so le dosledno gradili z znanimi sestavinami. To pa je pomagalo, da večina naknadnih posegov v stavbe ni porušila arhitektonskih vrednosti.

V morda najhujšem potresu v naši ožji domovini je bilo v letu 1348 ob Zilji

uničeno mesto Beljak. V tedaj že zidani cerkvi je umrlo 500 ljudi, rušili so se gradovi, odlomljeni vrh Dobrača je pokopal 17 vasi in eno najstarejših cerkev na Koroškem. Le lesena arhitektura je razmeroma dobro prestala potres, kolikor je niso uničili požari (5). Tedanje znanje o kvalitetni gradnji je že poznalo gotoski skeletni vezani sistem, ki v beljaški cerkvi še ni bil uporabljen. Poznali so tudi že sisteme zunanijh opornikov, trikotnih vešal in razpiral v ostrejših, lesenih pozidnih vezi itd. Vsega tega dotlej zaradi poenostavljanja gradnje niso uporabljali, ko pa so začeli ponovno graditi stavbe na istem mestu, največkrat celo tako, da so hkrati obnavljali ostanke prvotnih ali pa so prvotne le ojačali, so le dosledno vgrajevali že znane oblike in gradbene strukture. Zanima nas predvsem nanovo postavljena beljaška cerkev, ki so jo ojačali tako, da so ji vgradili gotoski skeletni sistem. Ob njej so postavili samostojen zvonik, grajen iz klesanega kamna, vendar pri njem vseh znanj niso dosledno upoštevali, kar se jim je ob potresu 1690 maščevalo — razen pritličja se je tedaj porušil. V strahu pred možnim novim potresom grajena cerkev pa je kljub svoji navidezni krhkosti brez vsake škode prenesla tako potres leta 1511 kot tudi onega, ki je porušil na videz močno zidan zvonik v 17. stoletju (6). Obenem je bila zanimiva tudi izkušnja v gradnji lesenih stanovanjskih stavb, še bolj točno stika med strešno konstrukcijo in spodnjim obodnim zidovjem ali lesenimi stenami. Od 15. stoletja dalje so namreč na Koroškem vse do danes med streho in spodnjimi stenami uporabljali lesen »oklep«, sestavljen iz več med seboj povezanih tramčev, ki je v vseh naslednjih potresih dokazal, da povsem zadošča kot pozidna vez ter kot ojačani povezni sistem pod strešno konstrukcijo. Ta povsem tehnična sestavina koroške ljudske arhitekture je postala (pravzaprav v poudarjeni obliki ostala...) tako značilna v oblikovanju, da je še danes sestavina identitete.

V 15. in 16. stoletju je bilo poznavanje utrjevanja kamnitih zidov že splošno poznano, saj so graditelji morali nadomestiti prejšnje izključno tektonsko zasnovane masivne zidove s tankimi stenami, vpetimi ali v kamniti skeletni sistem ali pa že prehajajoče v prve lupinaste nosilne sestavine. Zato so vanje vgrajevali izbrane in dobro povezane kamnite plošče, ki so horizontalno povezovali stene, v vertikalni smeri pa zunaj in kasneje znotraj vpenjali stene v posebej skrbno grajene opornike. Vsi ti deli so bili povezani še z rebrastim ali mrežastim obočnim skeletom, nad katerim je bila močno diagonalno zvezana strešna konstrukcija, s čimer so preprečevali prenos horizontalnih sil na obodne zidove. Ne zaradi potresov, ampak zaradi novih arhitektonskih zahtev v oblikovanju prostorov, ki naj bi bili čim bolj

* Prof. dr., Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, VTOZD arhitektura, Cojzova 5, Ljubljana

68 dvoransko zasnovani, so tedaj ponekod že začeli uporabljati lesene, drugje pa celo kovinske vezi v zidovih ali pod oboki. Seveda je strah pred potresom počasi minil in čeprav so znali graditi tudi protipotresno varno, so v drugi polovici 15. stoletja že opuščali kvalitetno izvedbo. Mnogi arhitekturni členi, ki so nastali prav zaradi trdnosti stavb, so postajali le še okrasni: kamnita rebra so le dekorativno obešali pod razmeroma slabo grajene oboke, oporniki so bili le dekoracija, horizontalni zidci le na površini zidov, opuščali so celo lesene zidne vezi.

Potres dne 26. marca 1511 je pomenil pravo katastrofo zahodnega dela slovenskega prostora (7). Porušil je mnoge gradove, cerkve, hiše. Če bi podrobneje razčlenili, katere stavbe so bile najbolj poškodovane, bi spet ugotovili, da tiste, pri katerih niso dosledno upoštevali tedanjih znanj. Velike cerkvene dvorane v Kranju, ali tiste, ki so jo prav zaradi potresa skrbno zgradili v Beljaku (8), in še mnoge druge, nastale kmalu po prejšnjih hudih izkušnjah, so brez poškodb obstale! Ponovno je prišlo do obnavljanja najpomembnejših stavb in spet so kot prej le dosledno izrabili že znane sestavine arhitekture — in s tem kontinuirano nadaljevali razvoj arhitekturnih oblik oziroma skrbno ohranili že uveljavljene. Regionalno specifične oblike, gradiva in tehnologije so ostajale še dalje neločljivi razpoznavni deli arhitekture.

Tretji val potresov s ponovnim epicentrom pri Beljaku leta 1690 in naslednje leto z epicentrom med Ljubljano in Smednikom že ni več povzročil večje škode. Kot pa smo že omenili, se je podrli gornji del cerkvenega stolpa v Beljaku, ker so ga gradili le kot navzven lepo konstrukcijo, podobno zvonikom v Benetkah, ne pa v značilnih oblikah in gradbeni izvedbi mikrorogije. Poročila pravijo, da so bile sicer mnoge stavbe poškodovane, a le malo podrlih (9). To je prav gotovo pripisati najbrž dolgo trajajočemu spominu na rušilni potres leta 1511 in ponovno skrbnejši gradnji. Na Koroškem in tudi v osrednji Sloveniji umetnostni zgodovinarji ugotavljajo, da se je dolgo v 16. stoletje zavlekla moda »gotske« arhitekture, katere značilnost so zunanji oporniki in skeletna mreža pri cerkvenih stavbah, leseni povezni sistem pod konstrukcijo ostrešja in horizontalne členitve (zidci), katerih izvor morda lahko vsaj deloma vidimo tudi v konstrukcijskih rešitvah. Prav to vztrajanje je morda omogočilo, da potresi v 17. stoletju arhitekturi niso prizadejali velike škode.

V času baroka (17. in 18. stol.) so razvijali arhitekturo z »lupinastimi« konstrukcijami od sten, povezanih z oboki, do kupol, pod katerimi so uvedli skrite krožne vezi in podrobnosti, kot je uvedba skritih razbremenilnih lokov v stenah nad odprtini. Ko je v začetku 19. stoletja strah pred potresi skoraj že ugasnil in bi lahko spet nastopilo obdobje neupoštevanja kvalitetne gradnje, se je zvrstila serija sicer manjših, a vendarle opozarjajočih potresov (1857, 1880...). Tedaj so ponovno začeli vsaj pri kvalitetnejših stavbah uporabljati že dolgo znane kovinske vezi, predvsem tiste, ki so bile skrite v zidovih. Seveda je to veljalo za bogate naročnike, medtem ko so vedno bolj opuščali podobne sestavine v skromni arhitekturi. K temu je še dodatno doprinesla vrsta predpisov, ki so uvedli trikotna in trapezna

vešala in razpirala v strešnih konstrukcijah, ne pa hkrati tudi obvezne zidne vezi (10). Zato so dotedanji način lesenih »oklepov« opustili in se zadovoljili le s pozidnimi legami.

Nove tehnologije po ljubljanskem potresu 1895

V dveh velikih potresih ob koncu preteklega stoletja (1980 — Zagreb, 9° MCS in 1985 — Ljubljana, 8—9° MCS) (11) je bilo največ poškodb zato prav na skromnih stavbah, medtem ko so ostale, ki so že imele vgrajeno določeno stopnjo protipotresne varnosti, ostale relativno dobro ohranjene. Težave so se začele šele po teh dveh potresih. Le 10 % stavb je bilo tedaj resneje poškodovanih, pa vendar so v Ljubljani odstranili več kot 10 % stavb (12), da bi jih nadomestili z novimi ali ker naj bi stare konstrukcije ne bile več zadosti varne. Vsevpred so uvajali pravzaprav dve metodi: ali »staro« stavbo enostavno porušiti in jo nadomestiti z novo, ki naj bi odgovarjala seveda tedanji stopnji znanja o varnosti stavb, ali pa v stavbe vsevpred vgraditi kovinske (železne) vezi, mnogokrat tudi tam, kjer morda niso bile potrebne. Rušenje Špitalske ulice (današnje Stritarjeve) v Ljubljani je bilo opravljeno s prvo metodo, za katero se je prav gotovo skrivala predvsem politična (ali gospodarska) volja — in Ljubljana je izgubila večino meščanskih palač. Odstranitev najlepše ljubljanske baročne zgradbe Auerspergove palače je bilo — še nekaj desetletij kasneje — potrebno, da bi na njenem mestu zgradili današnjo Plečnikovo mojstrovino, vendar bi bilo najbrž tudi že tedaj mogoče stavbo rešiti, Plečniku pa omogočiti enako kvalitetno lokacijo neke druge...

Z ljubljanskim potresom se je odprlo drugo poglavje v zgodovini popotresnega obnavljanja arhitekturne dediščine. Pojem je namreč obstajal že prej, le da so ga morda enačili s socialnimi, ideološkimi pa tudi z arhitektonskimi vrednostnimi kriteriji. Ljubljanski potres pa naj bi postal hkraten izgovor za odstranitev »stare« arhitekture, izgradnjo nove, moderne (bolje modne) in za uvedbo novih tehnoloških postopkov in gradiv. Banske palače, današnji izvršni svet, so zgradili na betonskih temeljih, podobno so verjetno želeli uvesti beton tudi drugje. »Stare« stavbe so bile vedno manj zanimive tudi z gradbenega vidika, saj naj bi novosti v celoti zamenjale konstrukcije in oblike, za katere se je razmeroma hitro uveljavila ocena, da so vse po vrsti zastarele.

Če bi dosledno skušali tako kot za pretekle dogodke ugotoviti vplive popotresne obnove na arhitekturo pri nas, bi nastala v 20. stoletju najprej velika praznina. Dosledno opuščanje že poznanih oblik, gradiv in principov je moralo uničiti veliko večino stavbne dediščine. Temu sta seveda ogromno pripomogli še obe vojni. Po prvi svetovni vojni je v območju nekdanje soške fronte veliki arhitekt Fabiani skušal obnoviti nekdanjo tradicijo arhitekturnih oblik, čeprav morda bolj zato, da bi ta obnova vrnila arhitekturno identiteto, ne pa ohranila stavbno dediščino (13). To mu je

posredno tudi uspelo, čeprav njegovih idej ob tolminskem potresu 1976 nismo več razumeli... Tudi po drugi vojni so redki hoteli ohranjati in obnavljati stavbno dediščino (14), toda ostajalo je le pri vzorcih in idejah, ne pa pri izvedbi, saj je bila nova miselnost nadomeščanja »starih« sestavin z »modernimi« že dokončno uveljavljena.

Neuspehi in nove naloge zadnjih desetletij

Posebne, najbrž prelomne stopnje v problematiki obnove arhitekturnih spomenikov po potresu ali predhodne zaščite pa so pri nas povzročili nekateri posebni dogodki. Med najpomembnejšimi so bile posledice potresov na Kozjanskem in Tolminskem, pred in po njih pa še skopski in črnogorski potres ter morda še nekateri drugi izven domovine, pri katerih so pri odpravljanju posledic sodelovali nekateri naši strokovnjaki. Skopje in prvi poskusi, da bi vendarle združevali moderne tehnologije gradnje s specifično varovanja strukture in originalnosti arhitekturnih spomenikov, so že kazali na najboljše, ko smo ugotovili, da smo bili na Kozjanskem še povsem namočni. Razen redkih izjem je propadla večina anonimnih arhitekturnih spomenikov, ker ni bilo ustrezne tehnologije, s katero bi jih ohranili (15). Še bolj smo na izpitu padli v Breginju, kjer je bilo kljub različnim ponujenim možnostim treba prepustiti »reševanje« politiki — in izgubili smo eno najlepših naselij na Slovenskem (16).

Medtem so se vrstili prvi posveti, posebne akcije je spodbudil tudi UNESCO, kazalo je, da bomo vendarle dobili tudi povsem ustrezno zakonodajo, ki naj bi preprečila podobne nepopravljive poudrsljaje. A že v Črni gori je bilo le za las boljše in malo je manjkalo, pa bi se ponovil Breginjski še v večjem obsegu.

Na koncu danes še vedno stojimo pred vrsto nerešenih problemov. Vemo, da so v nekdanjih obnovah arhitekturnih spomenikov uporabljali načine, ki so izhajali iz kontinuiranega razvoja ali pa iz že znanih rešitev v okvirih reševane arhitekture. Vemo, da smo danes zaskrbljeni hkrati v dveh smereh, ki se med seboj izključujeta: kako čim bolj zvesto ohraniti našo kulturno dediščino in kako obenem zagotoviti tako varnost, kot jo na videz lahko dosežemo le v modernih konstrukcijah. Smo na dobri poti, a še vedno nam grozi kak Breginjski... Da bi se temu izognili, se marsikaj lahko naučimo iz preteklosti, še več pa moramo razviti v prihodnosti. Popotresna obnova bo morda nekoč le postala predpotresna zaščita.

Peter Fister

Post-Earthquake Renewal of Architectural Monuments

An analysis of post-earthquake renewal in the South-East Alpine region after the great earthquakes of 1348, 1511, 1690, 1880, 1895 and 1976 has indicated, depending on the period in which the earthquakes took place, three different methods of renewal: firstly, renewal with the careful use of well-known types of structures and materials, secondly, the introduction of new technologies and materials, and, lastly, excessive normativization. An increase in requirements, together with the introduction of new materials, brings with it greater degradation of the identity of monuments, and is the result of insufficient knowledge of traditional building principles. After an analysis of the specific dilemmas in this field, it is proposed that in the future more suitable approaches should be developed as methods for the pre-earthquake protection and post-earthquake renewal of architectural monuments.

ANKETA O POPOTRESNIH DOGAJANJIH V POSOČJU

Slavko Šipeč*

Članek predstavlja mnenje vaščanov Breginja in Žage, ki sta bili po dveh katastrofalnih furlanskih potresih leta 1976 v Sloveniji med najbolj poškodovanimi naselji. Gre predvsem za ocene vaščanov o kakovosti in primernosti družbene pomoči in popotresne obnove. Pozornost pa je namenjena tudi popotresnim spremembam v fizionomiji pokrajine in v načinu življenja.

Leta 1976 sta dva potresa moči 9,5 in 9 po MSK potresni lestvici stresla Furlanijo. Epicentra teh dveh potresov, ki sta bila 6. maja zvečer in 15. septembra dopoldne, sta bila pri Gemoni, 20 kilometrov od jugoslovansko-italijanske meje (9). Materialno škodo sta povzročila tudi v zahodni Sloveniji, zlasti v Breginjskem kotu ter v Žagi in Srpenici (6). Ta članek opisuje mnenja ljudi o potresnih in popotresnih dogajanjih v Posočju. O tem, kako so doživljali potrese in obdobje po njih je bilo izprašanih 100 ljudi, 50 v Breginju in 50 v Žagi. Glavni cilj je bil zvedeti mnenje o kakovosti družbene pomoči in popotresni obnovi ter ugotoviti, kako anketiranci ocenjujejo spremembe, ki so jih potresi povzročili v fizionomiji pokrajine in načinu življenja.

Gre za subjektivne ocen vprašanih. V vsakem gospodinjstvu, zajetem z anketiranjem, je bila izprašana le ena oseba, zato ni bilo moč izvesti več anket kot po 50 v vsakem kraju. Vendar so zaradi majhnega števila prebivalcev obeh vasi dobljeni rezultati reprezentativni. Breginj in Žaga sta bila izbrana zato, ker sta bila po obeh potresih med najbolj poškodovanimi naselji v Posočju. Poleg tega so se v Breginju dogodile velike fizionske spremembe.

Predpotresni Breginj, z lego v sredini naravnega amfiteatra pod Breginjskim Stolum, je bil znan predvsem kot izjemno spomeniško zaščiteno naselje beneško-slovenskega arhitekturnega tipa (8). Njegovi prebivalci so bili zaradi slabih naravnih pogojev usmerjeni v živinorejo, manj v poljedelstvo. Zaradi agrarne prenaseljenosti in perifernosti je kraj skoraj celo 20. stoletje doživel depopulacijo (5), po 2. svetovni vojni pa tudi deagrarizacijo. Število prebivalcev se je zmanjševalo od 758 leta 1910 na 304 leta 1971 (7) oziroma na 283 leta 1975, tako da je bil kraj demografsko absolutno ogrožen, ravno tako pa tudi obstoj kulturne pokrajine. Kraj je leta 1975 končno dobil manjši industrijski obrat (TIK Kobarid, 5).

Bližina lokalnih in zaposlitvenih centrov (Bovec, Srpenica, Kobarid) je v Žagi vzrok za manjšo depopulacijo in hitrejšo deagrarizacijo (že v šestdesetih letih), ki so jo še stopnjevali zelo slabi pogoji za kmetijstvo (4). Žaga je največ prebivalcev štela leta 1931—775, do leta 1971 se je njihovo število znižalo na 564 (7) oziroma na 452 leto pred potresom (4).

Vzroki velike škode v obeh vaseh so v potresno neugodni podlagi (9, 4), v legi ob proti epicentralni coni potekajočih prelomih in v stari ter potresno neprimerni gradnji, zlasti v Breginju (1). Tu je bilo kar

86,9% stanovanj zgrajenih pred letom 1918 (6). Najstarejša hiša pa je bila stara nad 900 let (10).

Tabela 1 prikazuje starostno strukturo vaščanov Breginja in Žage in še posebej tistih, ki so bili anketirani. Neugodna starostna struktura je očitna, zlasti v Breginju. To je odraz perifernosti in dolgotrajnega izseljevanja. Starostna struktura anketiranih je še bolj neugodna, ker niso bili zajeti prebivalci, mlajši od 20 let. Naslednja značilnost je slaba izobrazbena struktura, 88% anketirancev ima osnovnošolsko ali poklicno izobrazbo. Le enemu anketirancu je glavni vir preživljanja kmetijstvo, petdesetim je to pokojnina, ostali pa so zaposleni in prejema osebni dohodek. Delajo večinoma v bližini (Žagarji in Bovecu in Srpenici, Breginjci pa v svojem kraju in Tolminu).

Kako so anketiranci doživljali majske in septembrske potrese

Večerni potres maja 1976 je večina vprašanih iz Žage doživela v domačem kraju (45) in v svojih stanovanjih (38). Skupno je bilo v zaprtih prostorih 45 anketirancev. Tudi Breginjci so potres doživeli v domačem kraju (45) oziroma doma (42), ob začetku potresa pa so bili vsi v zaprtih prostorih. Skupaj 39% anketirancev ni vedelo, kaj se dogaja, kar je razumljivo, saj večjih potresov dotlej niso doživeli. 65% anketirancev je vedelo, da gre za potres, 6% jih je mislilo, da gre za kakšno drugo naravno nesrečo ali katastrofo. Le 28% anketirancev je med potresom ostalo na mestu, 67% pa jih je bežalo iz zaprtih prostorov na prosto. Večina jih s seboj ni vzela ničesar, niti denarja, obleke, dokumentov. Svoje obnašanje je kot panično ocenilo 48% vprašanih, ostalih 52% pa kot pri-sebno. Prve podatke o potresu je večina vprašanih (63%) zvedela z radijskih valov. Kako pa so anketiranci doživljali septembrski potres? Glede na mesec maj zdaj nastopajo večje razlike. Mnogo manj anketiranih je septembrski potres dočakalo v stanovnjih, kajti majske potres je začasno ali trajno poškodoval večino stanovanj, prizadeti pa so živeli v t.i. začasnih bivališčih, predvsem v šotorih, prikolicah in barakah. Tako je na primer v Breginju le

* Abs. geografije, Svetinova 10, Jesenice. Članek je nastal na seminarju za fizično geografijo Oddelka za geografijo na Filozofski fakulteti.

UJMA
UJMA
UJMA
UJMA
UJMA
UJMA
UJMA
UJMA